

Wojciech Ślusarczyk

Zarys dziejów Apteki „Pod Niedźwiedziem” w Bydgoszczy w latach 1921-1951

Niniejszy wywód został podzielony na dwie części. Pierwsza z nich polega na opisanu dziejów Apteki „Pod Niedźwiedziem” w latach 1921-1951. Druga natomiast jest próbą rekonstrukcji obrazu apteki pod kątem kultury materialnej.

Na wstępie należy dokonać rozróżnienia między dziejami firmy Apteka „Pod Niedźwiedziem” a dziejami miejsca, w którym firma ta zaczęła swoją działalność. Miejsce to bowiem związane było z istnieniem aptek przynajmniej już od końca XVIII wieku. Całkowite rozdzielenie zagadnienia miejsca od zagadnienia firmy nie jest w tym przypadku możliwe. Uczulenie na wspomnianą wyżej różnicę pomoże nam jednak omówić temat.

Pierwsze świadectwo istnienia apteki w interesującym nas miejscu¹ pochodzi z 1774 roku². Wtedy to Jan Wilhelm Heydenreich, aptekarz z Saksonii, kupił od niejakiego Faebra mieszczącą się tam Canalapothece³. Musiała więc ona istnieć wcześniej. Nie wiemy jednak na jej temat nic więcej⁴. Następnie Heidenreich kupił pusty plac, na którym zbudował dom⁵. Dnia 3 lipca 1776 roku otrzymał od króla pruskiego Fryderyka Wielkiego przywilej na założenie w nim „apteki medycynalnej”⁶. Heidenreich nazwał ją Apotheke „Zum

¹ Narożnik przy dzisiejszych ulicach Niedźwiedziej i Jezuickiej.

² L. Kostrzeński, *Materiały do historii aptek wielkopolskich*, Poznań 1996, s. 29.

³ *Ibidem*, s. 29.

⁴ Najnowsze, niepublikowane w chwili pisania artykułu, badania mgr. Wojciecha Siwiaka każą wątpić w to, że Canalapothece istniała dokładnie przy narożniku ulic Niedźwiedziej i Jezuickiej. Kwestia ta wymaga w przyszłości wyjaśnienia.

⁵ Kostrzeński, op. cit, s. 29.

⁶ *Ibidem*, s. 30.

Schwarzen Adler" (Apteka „Pod Czarnym Orłem”)⁷. W świetle prawodawstwa pruskiego, które funkcjonowało także na ziemiach byłego zaboru pruskiego po 1920 roku, apteki powstałe przed 1810 rokiem nosiły miano „uprzywilejowanych”⁸. Przywilej królewski, na podstawie którego aptekarz otwierał aptekę, mógł być wraz z nią dziedziczony lub sprzedawany⁹. Widać więc, że przepisy te dotyczyły również apteki Heidenreicha. Apteka zmieniała właścicieli, bowiem korzystali oni z przywileju królewskiego¹⁰. W roku 1921¹¹ aptekę od Władysława Kużaja kupił¹² Ignacy Rochon¹³. Była ona nadal „uprzywilejowana”, zmieniła się jednak jej nazwa¹⁴.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, Ignacy Rochon sprzedał aptekę, którą prowadził dotychczas w Alten Treptow¹⁵ i przyjechał do Bydgoszczy¹⁶. Kupna omawianej przez nas apteki musiał dokonać przed 9 marca 1921 roku, bowiem tego dnia stawił się w Sądzie Powiatowym w Bydgoszczy, składając wniosek o wpisanie do rejestru handlowego firmy o nazwie: „Apteka pod Białym Orłem Ignacy Rochon”¹⁷. Jednakże już 14 marca aptekarz ów zjawił się w sądzie ponownie, zaznaczając, że firma powinna nazywać się: „Apteka Pod Niedźwiedziem Ignacy Rochon”¹⁸. Z dniem 19 marca 1921 roku pod taką właśnie nazwą wpisano firmę do rejestru handlowego¹⁹. Sąd Powiatowy w Bydgoszczy zamieścił informację o dokonaniu wpisu w „Dzienniku Bydgoskim” (29 marca 1921) oraz w „Monitorze Polskim” (26 kwietnia

⁷ Ibidem, s. 31.

⁸ A. Drygas, *Kształtowanie się podstaw prawnych aptekarstwa w przekroju dziejowym. Studia nad podstawowymi źródłami do dziejów farmacji europejskiej i polskiej*, Gdańsk 1995, t. 2, s. 18.

⁹ Ibidem, s. 18.

¹⁰ Kostrzeński, op. cit., s. 30-31.

¹¹ Leonard Kostrzeński w przytaczanej tu pracy błędnie podaje rok 1922 jako datę zakupu apteki przez Ignacego Rochona.

¹² Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Akta rejestru handlowego Sądu Powiatowego w Bydgoszczy, sygn. 296.

¹³ W wielu źródłach spotyka się to nazwisko w formie „Rchoń”, jest to powielany przez lata błąd.

¹⁴ *Kalendarz Farmaceutyczny na rok 1925*, red. F. Herod, Warszawa, s. 251.

¹⁵ Ignacy Rochon został krótko przedtem wdowcem. Z pierwszego małżeństwa z Niemką posiadał dwóch synów i córkę. Do Polski przyjechał bez dzieci. Wspomnienia T. Rochona, syna Ignacego Rochona, przekazane autorowi w formie ustnej.

¹⁶ Wspomnienia, op. cit.

¹⁷ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Akta rejestru handlowego Sądu Powiatowego w Bydgoszczy, sygn. 296.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

1921)²⁰. Od chwili dokonania wpisu w rejestrze handlowym można było mówić o istnieniu Apteki „Pod Niedźwiedziem”.

Pierwsza wersja nazwy firmy była zapewne chęcią manifestacji patriotyzmu²¹. Nie wiemy, co skłoniło Rochona do zmiany decyzji. Być może obawa przed ewentualnymi pomyłkami. Przy rynku znajdowała się przecież stale Apteka „Pod Żółtym Orłem”. Możemy snuć na ten temat tylko domysły. Niedźwiedź w nazwie firmy pochodził niewątpliwie od nazwy ulicy. Apteka znajdowała się bowiem przy ul. Niedźwiedziej 6²².

Na krótko przed zakupem apteki, Ignacy Rochon ożenił się z Janiną z domu Sobiecką²³. Wkrótce ze związku tego urodził się syn Tadeusz (1921 rok) i córka Zofia (1924 rok)²⁴. Rodzina zamieszkała nad apteką²⁵.

Interes prosperował. Apteka składała się z siedmiu pomieszczeń: izby ekspedycyjnej, receptury, laboratorium, zmywalni, biura, obszernej piwnicy i strychu²⁶. Posiadała specjalny dział zielarski²⁷. Potrzebne z tego powodu duże ilości ziół suszono na strychu²⁸. Zatrudnionych było w niej od 5 do 6 osób²⁹. Ignacy Rochon zjawiał się zwykle w pracy rano, tylko na kilka godzin³⁰. Następnie udawał się do swego 70-morgowego gospodarstwa w Strzelcach Dolnych, którego prowadzenie i unowocześnianie stanowiło dla niego swego rodzaju hobby³¹. Mógł sobie na to pozwolić, gdyż był człowiekiem majątnym. Posiadał konta bankowe i samochód osobowy³². Te przesłanki każą nam sądzić, iż apteka funkcjonowała pomyślnie, przynosząc oczekiwane dochody³³.

We wrześniu 1939 roku rodzina Rochonów (z wyjątkiem Tadeusza, który odłączył się od reszty) w obawie przed wojskiem niemieckim, zaczęła uciekać³⁴

²⁰ Ibidem.

²¹ Można tak sądzić, zważywszy na dotychczasową nazwę apteki – Apteka „Pod Czarnym Orłem”.

²² *Adresy miasta Bydgoszczy na rok 1922*, red. W. Weber, s. 38.

²³ Wspomnienia, op. cit.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Brak jednak dokumentów na temat apteki z okresu 20-lecia międzywojennego. Jedyne źródłem w tym przypadku są wspomnienia T. Rochona.

³⁴ Ucieczki dokonywano za pomocą bryczki konnej, ponieważ samochód został przekazany Wojsku Polskiemu. Wspomnienia, op. cit.

w kierunku Strzelna³⁵. Po kilku dniach podjęto jednak decyzję o powrocie do Bydgoszczy³⁶. Nie wiemy, czy w tym czasie apteka była nieczynna. Na pewno funkcjonowała jednak po powrocie rodziny³⁷.

W październiku 1939 roku, Ignacego Rochona aresztowało gestapo. W okresie od 30 października do 10 listopada 1939 roku, hitlerowcy w ramach akcji o nazwie *Tannenberg*, polegającej na fizycznym wyniszczeniu elit polskich, zamordowali w Bydgoszczy m.in. dwóch aptekarzy³⁸. Jednym z nich był Ignacy Rochon³⁹.

W świetle wspomnień⁴⁰ Tadeusza Rochona apteka została zamknięta i skonfiskowana przez władze niemieckie, zaraz po śmierci Ignacego Rochona, w październiku 1939 roku⁴¹. Ponownie otwarta miała zostać dopiero po wyzwoleniu w 1945 roku⁴². Pełniejszy obraz sytuacji otrzymujemy dzięki analizie dokumentów z przełomu 1940 i 1941 roku.

Dnia 19 listopada 1940 roku Amstgericht Bromberg (Sąd Okręgowy w Bydgoszczy) zwrócił się do Haupttreuhandstelle Ost Treuhandstelle Danzig-Westpreussen Aussenstelle Bromberg (Bydgoska Ekspozytura Głównego Urzędu Powierniczego Wschód na Gdańsk-Prusy Zachodnie), z prośbą o wyjaśnienie sytuacji prawnej Apteki „Pod Niedźwiedziem”⁴³. Dokument sądowy podpisała własnoręcznie wdowa po Ignacym Rochonie, Janina Rochon⁴⁴ – naturalna spadkobierczyni apteki. Odpowiedź przysłała 8 grudnia⁴⁵. Oświadczone, iż apteka jest skonfiskowana, czasowo zamknięta i zabezpieczona, na wniosek Gauapothekerkammer Bromberg (Okręgowa Izba Aptekarska w Bydgoszczy)⁴⁶. Jednakże już 2 lutego 1941 roku do Amstgericht Bromberg wpłynęło pismo z dnia 31 stycznia 1941 roku wysłane przez Industrie und Handelskammer Danzig – Westpreussen Zweigstelle Bromberg (Izba Przemysłowo-Handlowa

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ *Historia Bydgoszczy*, red. M. Biskup, Bydgoszcz 2004, t. 2, s. 186.

³⁹ Wspomnienia, op. cit.

⁴⁰ Wspomnienia dotyczące apteki, z okresu lat 40. nie pochodzą z „pierwszej ręki”. T. Rochon nie przebywał bowiem w tym czasie w Bydgoszczy.

⁴¹ Wspomnienia, op. cit.

⁴² Ibidem.

⁴³ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Akta rejestru handlowego Sądu Powiatowego w Bydgoszczy, sygn. 296.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

na Gdańsk-Prusy Zachodnie Oddział w Bydgoszczy) ze stwierdzeniem, iż Apteka „Pod Niedźwiedziem” powinna być ponownie otwarta, a wygaśnięcie firmy nie jest konieczne⁴⁷. Niestety, brak dalszej dokumentacji w tej sprawie.

Analiza powyższych źródeł wskazuje na to, iż apteka została skonfiskowana przed 19 listopada 1940 roku. Przed tym dniem była ona już też zamknięta. Stan taki miał charakter z założenia tymczasowy; apteka była zabezpieczona. Nie możemy w tym przypadku mówić o jej likwidacji. Ponowne otwarcie apteki mogło nastąpić po 2 lutym 1941 roku. Nie ulega wątpliwości, że na przełomie 1940 i 1941 roku firma o nazwie Apteka „Pod Niedźwiedziem” nie była traktowana przez władze hitlerowskie jako firma wygasła. Janina Rochon została pozbawiona praw do apteki⁴⁸. Nie wiemy niestety dokładnie, kiedy miało to miejsce. Faktem jest, iż przejmowanie firm przez Niemców, z braku wykwalifikowanych kadr, odbywało się powoli⁴⁹.

Janina Rochon wraz z córką, przez okres wojny mieszkały stale w dawnym mieszkaniu nad apteką⁵⁰. Pełniły rolę służących wobec niemieckiego urzędnika, który się do nich wprowadził⁵¹. Szczęśliwie doczekały końca wojny⁵².

Dnia 24 stycznia 1945 roku Bydgoszcz została wyzwolona⁵³. Miało miejsce wówczas niszczenie i grabienie aptek⁵⁴. Były to prawdopodobnie zjawiska na tyle nieznaczne, że już 26 stycznia bydgoskie apteki mogły podjąć pracę na nowo⁵⁵. Podjęła ją także⁵⁶ Apteka „Pod Niedźwiedziem”⁵⁷.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Wspomnienia, op. cit.

⁴⁹ *Historia Bydgoszczy*, op. cit. s. 239.

⁵⁰ Wspomnienia, op. cit.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ *Bydgoszcz wczoraj i dziś 1945-1980*, red. S. Michalski, PWN 1988, s. 42.

⁵⁴ I. Cierniak-Schmidt, M. K. Zgodzińska-Schulz, *Bydgoskie farmaceutki w wojskowej służbie kobiet*, „Farmacja Polska” 1991, 47, nr 3, s. 200. Oczywiście, 26 stycznia 1945 roku jest tylko szacunkowym terminem. Kwestia stanu zniszczenia i splądrowania aptek w trakcie wyzwolenia Bydgoszczy i zaraz po wyzwoleniu, jest do tej pory niezbadana.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Nie wiemy dokładnie kiedy Apteka „Pod Niedźwiedziem” rozpoczęła swą powojenną działalność. W świetle przytoczonych źródeł niemieckich jest możliwe, że apteka funkcjonowała do 24 stycznia 1945 roku. Nie możemy być tego jednak pewni. Nie zachowały się niestety dokumenty z początku 1945 roku poświadczające przejęcie apteki przez Tymczasowy Zarząd Państwowy (TZP). Przejęcie aptek przez TZP poprzedzało odzyskanie ich przez prawowitych właścicieli lub spadkobierców. Dotarcie do tych dokumentów rzuciłoby światło na losy apteki w początkach 1945 roku.

⁵⁷ Wspomnienia, op. cit.

Jej właścicielką była Janina Rochon, zaś do 1 stycznia 1948 roku⁵⁸ funkcję kierownika pełnił mgr farm. Zieliński⁵⁹, pracujący w tej aptece przed wojną⁶⁰. Od 1 stycznia 1948 roku do 30 kwietnia 1950 roku, kierownikiem apteki był Stanisław Gołaszewski⁶¹. W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 1950 roku dzierżawił on aptekę od Janiny Rochon⁶². Personel apteki liczył w tym czasie 2-3 osoby⁶³. W trudnej powojennej rzeczywistości apteka stanowiła źródło utrzymania dla Janiny i jej dzieci⁶⁴. Z braku źródeł z lat 1945-1951 nie jesteśmy w stanie powiedzieć nic więcej o działalności apteki w tym czasie.

Kres dotychczasowemu stanowi rzeczy przyniosła ustawa „o przejęciu aptek na własność państwa” z 8 stycznia 1951 roku⁶⁵. Następnego dnia, przed południem tzw. „trójki społeczne” dokonały konfiskaty aptek na terenie całego kraju⁶⁶. Państwo nie przewidywało żadnych rekompensat dla byłych właścicieli⁶⁷.

Upaństwowieniu podlegała także Apteka „Pod Niedźwiedziem”. Frapującym jest fakt, iż wspomnienia Tadeusza Rochona⁶⁸ i dokumentacja sporządzona przez urzędników Oddziału Wojewódzkiego Centrali Aptek Społecznych (OW CAS) podczas przejmowania apteki są rozbieżne. Wedle jego wspomnień, w dniu 9 stycznia 1951 roku apteka była czynna⁶⁹. „Trójka społeczna” zjawiała się przed południem, oznajmiła o konfiskacie apteki, następnie wkroczyła także do mieszkania Janiny Rochon, zabierając kilka książek i wagę apteczną⁷⁰. Pismo z 27 czerwca 1951 roku, sporządzone przez OW CAS, stwierdza, iż apteka

⁵⁸ Archiwum Muzeum Farmacji Apteki „Pod Łabędziem”, Stanisław Gołaszewski 1906-1976, sygn. 5.

⁵⁹ Niestety, nie znamy jego imienia.

⁶⁰ Wspomnienia, op. cit.

⁶¹ Ibidem. Archiwum Muzeum Farmacji Apteki „Pod Łabędziem”, Stanisław Gołaszewski 1906-1976, sygn. 5.

⁶² Ibidem, Prawdopodobnie Stanisław Gołaszewski nie pełnił już funkcji kierownika apteki w okresie od 30 kwietnia do 31 grudnia 1950 roku. Nie wiemy kto był wówczas kierownikiem. Nie zachowały się również źródła, które świadczyłyby, iż Stanisław Gołaszewski dzierżawił aptekę w pierwszych dniach stycznia 1951 roku.

⁶³ Wspomnienia, op. cit.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ *Apteka „Pod Łabędziem” w Bydgoszczy – 150 lat*, red. A. Drygas, Bydgoszcz 2003, s. 73.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Podobnie jak w czasie wojny, T. Rochon nie przebywał w 1951 roku w Bydgoszczy. Jego wiedza na temat upaństwowienia apteki pochodzi od Janiny Rochon.

⁶⁹ Wspomnienia, op. cit.

⁷⁰ Ibidem.

w chwili przejścia przez państwo była nieczynna⁷¹. W przypadku dokumentacji sporządzonej z okazji upaństwowienia pozostałych – czynnych aptek, spotykamy się z dokładnym zapisem transakcji dokonywanych w aptece do końca dnia oraz skrupulatnym wyszczególnieniem stanu kont bankowych apteki, a także jej zobowiązań finansowych wobec różnych podmiotów⁷². Są to niezaprzeczalne świadectwa funkcjonowania aptek. Brak takich dokumentów w przypadku Apteki „Pod Niedźwiedziem”⁷³. Wyliczono jedynie wartość towarów aptecznych znajdujących się w aptece w chwili upaństwowienia⁷⁴. Oszacowano ją na 9465,38 złotych⁷⁵. Obecność „towarów aptecznych” może być świadectwem niedawnego funkcjonowania apteki. Z braku źródeł nie jesteśmy jednak w stanie wyjaśnić powodów powyższej rozbieżności.

Przejęcie Apteki „Pod Niedźwiedziem” przez państwo stanowi koniec istnienia tej firmy. O tej pory apteka nosiła bowiem nazwę „Apteka Społeczna Nr 11”⁷⁶.

Na podstawie analizy spisu inwentarza aptecznego, stworzonego przez dwóch urzędników⁷⁷ OW CAS w dniach od 30 stycznia do 2 lutego 1951 roku, jesteśmy w stanie w przybliżeniu odtworzyć wyposażenie apteki⁷⁸. Możemy przypuszczać, iż w okresie powojennym, a także i w czasie wojny, z braku środków nie inwestowano w sprzęt. Pracowano raczej wykorzystując wszelkiego rodzaju wyposażenie pochodzące przynajmniej z czasów 20-lecia międzywojennego. Idąc tą drogą, możemy powiedzieć, iż w okresie 20-lecia międzywojennego używano także sprzętów z początku XX wieku. Retregresja ta może być stosowana dalej. Jest uprawomocniona w przypadku Apteki „Pod Niedźwiedziem”.

Wart odnotowania jest fakt, iż upaństwowienie stanowiło istotną cezurę w dziejach kultury materialnej polskich aptek. W państwowych aptekach nie było miejsca na staromodne meble. Z czasem wymieniono także i resztę sprzętów. Spisy inwentarzy z 1951 roku stanowią więc ostatnie świadectwo stanu rzeczy utrwalanego przez dziesięciolecie.

⁷¹ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.

⁷² Ibidem.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Podpisy nieczytelne.

⁷⁸ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.

Znamy już wartość towarów aptecznych znajdujących się w aptece⁷⁹. Znamy też liczbę pomieszczeń Apteki „Pod Niedźwiedziem”. Przyjrzyjmy się teraz ich wyposażeniu⁸⁰.

Tabela 1.

Meble

Meble	Pozycji w spisie	Sztuk ogółem
biurko dębowe stare	1	1
drabiny	3	3
gabloty	3	3
krzesła/fotele	3	8
lampy	9	13
ławy	2	5
obudowania nad drzwiami	2	2
pulpity	2	2
regały	31	33
stolnice	2	2
stoły	13	13
szafy i szafki	24	24
zydło	1	2
Razem	96	111 ⁸¹

Urzednicy zanotowali, iż „całe urządzenie oficyny wykonane jest w jednym stylu z drewna sosnowego, polakierowane na kolor ciemnowiśniowy”⁸².

Tabela 2.

Sprzęt apteczny

Sprzęt apteczny	Pozycji w spisie	Sztuk ogółem
1	2	3
balony	7	25
beczki	2	3
butelki	50	659
infuzorki	3	4

⁷⁹ Niestety, spis inwentarza z 1951 roku nie zawiera ich wykazu.

⁸⁰ Spisujący inwentarz urzednicy nie zadali sobie trudu, aby pogrupować wyposażenie według usytuowania w konkretnym pomieszczeniu. Dokonany przez nich spis jest więc nieco chaotyczny. Wyłania się z niego od czasu do czasu obraz biura lub laboratorium, jednak z powodu dużej liczby pozycji przypisanie konkretnych przedmiotów konkretnym pomieszczeniom wydaje się skazane na porażkę. Z tego powodu przyjmujemy obecnie inne kryterium podziału.

⁸¹ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.

⁸² Ibidem.

cd. tabeli 2

1	2	3
kolby laboratoryjne	2	9
lejki	3	3
maszynki do czopków	2	2
maszynki do pigulek	4	4
moździerz ⁸³	6	27
pistle	4	8
prasy	2	2
pudełka	4	9
puszki	7	78
słoje i słoiki	66	926
trójnogi	2	2
urządzenia gazowe	3	3
wagi	3	3
zbiorniki	3	4
Razem	173	1771 ⁸⁴

Tabela 3.

Pozostałe przedmioty

Pozostałe przedmioty	Pozycji w spisie	Sztuk ogółem
1	2	3
aparat destylacyjny	1	1
cedzidło aluminiowe	1	1
czułka do proszków	1	24
deski (stare) na podłodze, 4 m ²	1	4
drobny sprzęt laboratoryjny	1	22
<i>Farmakopea Polska II</i>	1	1
(...) <i>Farmaceutyczny</i> ⁸⁵	1	1
garnki emaliowe o pojemności 1500 cm ³	1	2
kałamarze	2	2
kartoniki do ziół z napisami aptecznymi o pojemności 750 cm ³	1	185
kasa rejestracyjna „National” nr 782334	1	1
korki różne ⁸⁶	1	0,3 kg
kosz wiklinowy do papieru	1	1

⁸³ W tym jeden moździerz występuje w spisie wraz z pistlem. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.

⁸⁴ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.

⁸⁵ Niestety, nie jesteśmy w stanie odczytać w pełni tytułu.

⁸⁶ Traktowane w opracowaniu jako jedna sztuka.

cd. tabeli 3

1	2	3
łaźnia wodna mała	1	1
łyżka rogowa	1	1
maszynka spirytusowa	1	1
menzurka z podziałką do 100 cm	1	1
miotła włosiana	1	1
młynek zwykły „Victoria”	1	1
perkolator miedziany z podstawą	1	1
podkładki gumowe do bilonu	1	2
próbówki szklane	1	7
rurki szklane	1	15
siatka azbestowa	1	1
skrzynia blaszana z wiekiem 60 x 30 x 40 (cm)	1	1
skrzynka reklamowa oszklona nad piecem 65 x 40 x 30 (cm)	1	1
siba (sibo [?]) ⁸⁷	1	1 komplet
statyw drewniany do probówek	1	1
suszka	1	1
szpatułki metalowe do maści	1	5
talerze reklamowe do bilonu szklane	1	2
zlewka do 1000 cm	1	1
Razem	33	291 ⁸⁸

Tabela 4.
Bilans ogólny

Ogółem pozycji w spisie	Ogółem sztuki w spisie
302	2173

Uderzający jest nieujęty w tabelach z powodów technicznych, a odnotowany⁸⁹ przez urzędników OW CAS, stopień zużycia spisywanych przedmiotów. Sięga on czasem nawet 95%⁹⁰. W przypadku niektórych pozycji, np. krzeseł, trudne do wyobrażenia jest to, że były one aż tak zniszczone. Czytajac

⁸⁷ Ibidem.⁸⁸ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.⁸⁹ W tabelach 1 i 2 nie podano też z przyczyn technicznych wymiarów sprzętów.⁹⁰ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.

adnotacje w spisie, odnosimy wrażenie, iż Skarb Państwa przejął w posiadanie stertę złomu i rupieci. Zużycie – zniszczenie sprzętów może tłumaczyć domniemany długi czas ich eksploatacji. Czy apteka mogłaby jednak funkcjonować w okresie powojennym, wykorzystując zbyt zużyty sprzęt? Stopień zużycia inwentarza Apteki „Pod Niedźwiedziem” jest o kilkadziesiąt procent większy niż w pozostałych bydgoskich aptekach w tym czasie⁹¹. Fakt ten, wraz z rozbieżnymi informacjami na temat wydarzeń z dnia 9 stycznia 1951 roku, sugeruje tendencyjność oceny stopnia zużycia inwentarza. Być może stanowiła ona powód do zamknięcia i likwidacji apteki, co też nastąpiło w latach 50.⁹² Z braku dodatkowych źródeł, jesteśmy znów skazani na snucie przypuszczeń.

Rekonstrukcja dziejów Apteki „Pod Niedźwiedziem”, a także próba odтворzenia obrazu jej wnętrza, jest w dużej mierze utrudniona przez brak źródeł. Zadanie komplikuje dodatkowo rozbieżność między wspomnieniami Tadeusza Rochona a źródłami archiwalnymi. Skutkiem tego krótkie, bo zaledwie trzydziestoletnie, dzieje apteki kryją jeszcze wiele tajemnic. Odkrycie kolejnych źródeł pozwoliłoby zapewne na pełne opracowanie problemu.

Historia Apteki „Pod Niedźwiedziem” stanowi zaledwie wycinek w dziejach związanego z aptekarstwem miejsca jej egzystencji. Są one dla badacza nie lada wyzwaniem.

Opracowania wymagają też losy osób związanych z apteką, uwikłanych w trudne wydarzenia XX wieku. Na szczególną uwagę historyka zasługuje zaś barwny życiorys Ignacego Rochona.

Bibliografia

Źródła

Adresy miasta Bydgoszczy na rok 1922, red. W. Weber.

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Akta rejestru handlowego Sądu Powiatowego w Bydgoszczy, sygn. 296.

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Prezydium WRN, Wydział Zdrowia, sygn. 241.

Archiwum Muzeum Farmacji Apteki „Pod Łabędziem”, Stanisław Gołaszewski 1906-1976, sygn. 5.

Kalendarz Farmaceutyczny na rok 1925, red. F. Herod, Warszawa.

Wspomnienia T. Rochona, syna Ignacego Rochona, przekazane autorowi w formie ustnej.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Wspomnienia, op. cit.

Opracowania

- Historia Bydgoszczy*, red. M. Biskup, Bydgoszcz 2004, t. 2.
Apteka „Pod Łabędziem” w Bydgoszczy – 150 lat, red. A. Drygas, Bydgoszcz 2003.
A. Drygas, *Kształtowanie się podstaw prawnych aptekarstwa w przekroju dziejowym. Studia nad podstawowymi źródłami do dziejów farmacji europejskiej i polskiej*, Gdańsk 1995, t. 2.
L. Kostrzeński, *Materiały do historii aptek wielkopolskich*, Poznań 1996.
Bydgoszcz wczoraj i dziś 1945-1980, red. S. Michalski, PWN 1988.

Czasopisma

- I. Cierniak-Schmidt, M. K. Zgodzińska-Schulz, *Bydgoskie farmaceutki w wojskowej służbie kobiet*, [w:] *Farmacja Polska* 1991, 47, nr 3, s. 200.